

ЗАГАЛЬНОМЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВНЗ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті описано методичні підходи до професійної підготовки у вищому навчальному закладі. За допомогою довідкових джерел розглянуто етимологію, походження та сутність дефініції «професія». Зазначено, що залучення студента до власної професійної підготовки як потенційного суб'єкта зорієнтоване на особистість, потребує створення системи психолого-педагогічних і організаційних умов, за яких відбувається становлення особистості як фахівця, його соціокультурна та професійна ідентифікація. Освіта значною мірою орієнтується на особисті здібності індивідів, на розвиток яких спрямовано весь процес управління ВНЗ.

Ключові слова: особистісний підхід, діяльнісна сутність професійного навчання, вища освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нові соціально-економічні умови в Україні зумовлюють необхідність удосконалення процесу професійної підготовки, якого очікує ринок праці. Зокрема, у соціально-педагогічній галузі відчувається потреба у якісно підготовлених соціальних педагогах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема була розглянута в дослідженнях закордонних і вітчизняних учених різних років: А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, А. Лігоцького, Н. Ничкало, С. Сисоевої; В. Харабета, у порівняльно-педагогічних дослідженнях вищої освіти Н. Абашкіної, В. Зубка, В. Козакова, К. Корсака, Н. Корсунської, В. Кудіна, Л. Пуховської; погляди сучасних психологів викладені в працях О. Зимньої, С. Максименка, В. Рибалки та інших.

Визначення нами психолого-педагогічних умов професійної підготовки та розроблення засад педагогічного впливу потребує розгляду психолого-педагогічних механізмів формування майбутнього спеціаліста, а також визначення особливостей, здатних забезпечити включення студента у власну професійну підготовку як потенційного суб'єкта діяльності. Відповідно до вимог особистісно орієнтованого підходу створення умов для саморозвитку компетентного фахівця може відбуватися лише шляхом формування суб'єктивного досвіду майбутнього професіонала. Тому увагу зосередимо саме на фаховій підготовці, що потребує від нас вирішення таких завдань: визначити функції вищої освіти під час формування професійності, з'ясувати психолого-педагогічні й організаційні умови, за яких відбувається становлення особистості як фахівця в соціальному інституті освіти.

Формування цілей статті. Мета дослідження полягає у вивченні науково-методичних засад формування професійності у студентів вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формула сучасного педагогічного дослідження має бути такою: «З минулого через сьогоднішнє – у майбутнє», тому розглянемо професійну підготовку саме в цьому аспекті.

Професійне навчання, зорієнтоване на особистість, потребує створення системи психолого-педагогічних і організаційних умов, за яких відбувається становлення особистості як фахівця, його соціокультурна та професійна ідентифікація. Згідно з визначенням сучасного науковця А. Семенової «педагогічні умови – це спосіб формування». Педагогічними умовами є «зовнішні стосовно особистості студента обставини середовища навчання та виховання, що є причиною змін особистості студента» [9, с. 123].

Ефективність оволодіння професією значною мірою залежить від того, який знайдено підхід до особистості кожного студента, які створено умови, щоб студенти змогли вільно висловити свої думки, почуття. Адже це не завжди можливо під час звичайного спілкування на теоретичних і практичних заняттях, особливо з першокурсниками.

Викладач має ґрунтовно знайомитися зі студентами, що дасть змогу повніше враховувати своєрідність кожного студента. Крім того, отримати інформацію про позитивні й негативні наслідки сімейного та шкільного виховання, проведення дозвілля, зумовленість вибору професії, ставлення до оточення, невпевненість й побоювання.

Користь подібного методу полягає і в тому, що такий підхід є особистісно орієнтованим, тобто це організація процесу навчання, в основі якого лежить визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини, що потребує забезпечення розвитку й саморозвитку особистості, виходячи з виявлення її індивідуального, неповторного, суб'єктивного досвіду, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, можливостей реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці.

Сутність інтерактивних методів, у яких навчання відбувається, полягає у взаємодії всіх, хто навчається і навчає. Це співнавчання (навчання у взаємодії та співпраці), в якому і викладач, і студенти – суб'єкти навчання. Основний принцип інтеракції: постійна взаємодія, співпраця, спілкування, співробітництво, на відміну від активних та пасивних методів, коли спілкування відбувається між студентами та вчителем. Викладач є організатором та координатором інтерактивної взаємодії. На відміну від активних методів навчання, які будуються на однібічній взаємодії (її організовує й постійно стимулює викладач), інтерактивні методи принципово змінюють схему взаємодії учасників навчального процесу. Вони дають найбільший простір для самореалізації студентів у навчанні й найбільше відповідають особистісно орієнтованому підходу. Інтерактивні методи спрямовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної комунікації, в якій учасники процесу взаємодії мобільніші, відкритіші й активніші. Основа інтеграції – принцип багатосторонньої взаємодії, що характеризується відсутністю полярності.

Вивчаючи психолого-педагогічні механізми формування професіонала, слід завжди дуже чітко вирізняти потреби саме у професійних діях і діяльності, у цілому мотиви (виокремлюючи серед них зовнішні та внутрішні) та мотивування – раціональне пояснення суб'єктом причин власних дій. Аби чітко визначити особливості формування професійних мотивів людини, необхідно внести деякі уточнення. Саморегуляція будь-якої діяльності, у тому числі й професійної, завжди зумовлена дією сукупних мотивів. Щодо цього феномену, який називають полімотивацією, А. Маслоу стверджував: будь-яка поведінка виявляє тенденцію до детермінованості кількома чи навіть усіма базовими потребами одночасно, а не однією. Найбільш загальна, на наш погляд, класифікація мотивів може цілісно характеризувати як пріоритетні мотиви життєдіяльності у цілому, так і професійної діяльності зокрема: *внутрішні*, пов'язані з процесом і змістом діяльності, яку виконує людина (до діяльності власне спонукає сама діяльність); *зовнішні*, які поділяє на підгрупи (широкі соціальні мотиви обов'язку та відповідальності перед суспільством; мотиви самовизначення і вдосконалення; вузькоособистісні – прагнення отримати схвалення з боку інших людей, високий соціальний статус); *уникнення неприємностей*.

Мотивація навчальної діяльності з деяких дисциплін залежить від важливості предмета професійної підготовки; інтересу студента до галузі знань; якості викладання – задоволеності заняттями; міри труднощів оволодіння цим предметом; взаємостосунків з викладачем. Мотиви, пов'язані з працею людини, традиційно поділяють на три групи: мотиви трудової діяльності, мотиви вибору професії, мотиви вибору місця праці. А мотиви трудової діяльності Є. Ільїн поділяє ще на такі групи – суспільно значущі; особистісно значущі (отримання благ для себе і сім'ї, задоволення потреби в самоактуалізації, самореалізації, самовираженні, творенні нового як сенсу власного існування). Не можна не враховувати той факт, що кожна професійна діяльність має свою специфіку щодо процесу мотиваційних новоутворень. Деякі професії одразу пропонують певні стимули для формування мотиву задоволення від діяльності, зокрема, й матеріальні. Інші професії, навпаки, формують значну результативну мотивацію діяльності (в тому числі й матеріальну) лише на високому рівні оволодіння професією. Тому, аналізуючи мотиваційну динаміку, необхідно брати до уваги специфіку конкретної професії.

Щодо фахової ідентифікації, на думку Л. Голубевої, вирізняють три стадії особистісного становлення: власне ідентифікацію, індивідуалізацію та персоналізацію [4, с. 12]. Зазначимо, що всі новації педагогіки вищої школи переважно пов'язані з професійною ідентифікацією, залишаючи поза увагою персоналізацію. Персоналізм як течія у філософській освіті відомий уже понад 50 років. Його основні положення тією чи іншою мірою вмотивовані в усіх сучасних особистісно орієнтованих освітніх системах. Якщо з огляду на персоналістичну теорію розглядати стадії особистісного становлення людини стосовно професії, то сутність ідентифікації виявлятиметься в ототожненні себе із професійною роллю, з її орієнтованими назовні (соціум) характеристиками.

Сутність індивідуалізації – у пошуку людиною «свого» місця у професійній ролі й орієнтованій назовні потребі визнання значущості «мене» у цій ролі. Сутність персоналізації – у внутрішній духовній свободі вираження себе через професійну роль, вироблення завдяки їй власних сенсоутворювальних вартостей, коли духовність як особистісна ознака перетворюється на професійну характеристику. При цьому духовність не може бути розчленованою на «видимі» елементи особистісних якостей, відповідно до яких порушується питання про організацію педагогічного впливу особистості [4, с. 13].

Другий рівень наукових досліджень – загальнонаукова методологія, що визначає типологію і найбільш прийнятні, з погляду предмета нашого дослідження, підходи до нього. Цю методологію ми обґрунтуємо далі. Третій рівень – конкретнонаукова методологія, що використовує загальнонаукові підходи для аналізу свого об'єкта дослідження, створюючи сукупність методів, зумовлених специфікою предмета. Це передусім: а) сутність понять і співвідношення професійної готовності, фахової та широкої компетентності, інтелектуальної компетентності, професіоналізму, професійної придатності (В. Бодров, І. Зязюн, А. Савельєв, І. Тараненко); б) визначення професійної готовності студента-випускника як інтегративно-особистісної якості та суттєвої передумови ефективності професійної діяльності (В. Аненков, С. Кубіцький); в) психолого-педагогічне обґрунтування механізмів і досвіду, свідомої регуляції діяльності, спрямованої на досягнення певного рівня професійної готовності: професійне самовиховання, професійне самовизначення, професійне мотивування (О. Зимня, Г. Климова, О. Кучерявий, О. Леонтьєв та ін.); г) концепція системогенезу професійної діяльності (В. Бодров, Л. Берталанфі, Н. Блоуберг, В. Шадриков); е) концепція інтерактивного планування (В. Зубко, К. Корсак та ін.); є) концепція адаптивного управління (Г. Єльнікова та ін.).

Аналізуючи загальнонаукову методологію, що визначає типологію і найприйнятніші, з огляду на предмет нашого дослідження, підходи до нього, зазначимо, що вітчизняні педагоги (С. Гончаренко, М. Євтух, В. Кушнір, М. Ярмаченко та ін.), розробляючи принципи науково-дослідної діяльності, традиційно використовують у своїй методології комплексний, діяльнісний і системний підходи, а також факторний аналіз, який, на думку В. Зубка та І. Підласого, вибудовується у педагогіці в цілісну структуру, котра впливає на хід і результати навчального процесу.

Наприкінці ХХ ст. вітчизняна педагогіка пріоритетно використовувала комплексний підхід. Б. Гершунський наголошував, що комплексний підхід у наукових дослідженнях – конкретний вияв загальнометодологічних вимог системного підходу до вивчення будь-яких складних об'єктів, у тому числі й у галузі освіти [3, с. 239]. Вважаємо, що широке застосування методології системного та діяльнісного підходів дасть нам змогу провести багатофакторний аналіз педагогічних явищ у системі професійної підготовки. А. Лігоцький, розглядаючи концептуальні підходи до формування нових освітніх систем, запропонував три компоненти можливого системно-структурного аналізу середовища: потреб людини в освіті; потреби суспільства; внутрішні потреби самих освітніх структур [8, с. 12–41]. Запропоновану А. Лігоцьким першу складову схеми аналізу, яка потребує спеціальних досліджень на методологічному рівні філософії освіти, ми визначили відповідно до вимог філософії особистісно орієнтованої освіти. Тому розглянемо сутність таких педагогічних явищ, як вища освіта – професійна у взаємозв'язку між підсистемою і системою, а також у міжзмістових взаємовпливах.

Зазначимо, що аналіз інтегративних ознак освітніх систем здійснив Б. Гершунський [3]. Він визначив загальні й інваріантні ознаки, які характеризують освіту в цілому та її підсистеми незалежно від рівня та профілю, а саме: гнучкість, динамічність, варіативність, адаптивність, стабільність, прогностичність, наступність, цілісність.

Залежно від потреб суспільства з'ясуємо сутність взаємозв'язків, взаємовпливів і тенденцій дії стандартів «економічна система українського суспільства», «світова економічна система» на логанізацію підготовки фахівця ВНЗ. Зауважимо, що навчальна діяльність, особливо у вищих навчальних закладах в умовах ринку, – це процес не лише керований, а й самокерований. Таке впорядкування обов'язково має ознаки і властивості цілого, залучення чи вилучення певного компонента, що перетворює її на іншу, нову систему.

Російський учений В. Сімонов розглядає діяльнісну систему як «сукупність об'єктів, взаємодія котрих сприяє виникненню нових інтегрованих ознак, яких не мають частини і компоненти, що утворюють певну систему» [11, с. 42]. Виходячи з діяльнісної сутності професійного навчання, слід проаналізувати, зокрема, цілі та зміст професійної підготовки як діяльнісної системи, її функції й призначення, а також безпосереднє функціонування, розвиток, попереднє та поточне прогнозування тенденцій, рівнів освітніх закладів, стандартів змісту освіти.

Зазначимо, що під час аналізу визначеного нами об'єкта дослідження основну увагу ми зосередили на розгляді явищ освітнього процесу як сукупності інтегративної системи з діяльнісною, керуючись системно-діяльнісним підходом. Спираючись на традиційне у методології системно-діяльнісного підходу, розглянемо поняття «система професійного навчання» як упорядкування штучне (існують природні), відкрите, динамічне, централізоване, поліструктурне, абстрактне (як педагогічне поняття) і конкретне (як педагогічне явище у певному місці і певному часі), сумативне і діяльнісне. Зазначимо, що досліджувана нами система є структурною ланкою професійної освіти.

Зосередимо увагу на з'ясуванні структурних елементів системи навчання з професійної підготовки фахівців у ВНЗ. Щодо нових елементів взаємодії, то акцентуватимемо на таких якостях системи, як внутрішня залежність, сумісність з іншими стандартами, стабільність і адаптивність з орієнтацією на саморозвиток, відповідність її суб'єктивним очікуванням.

Розглянемо суть поняття «кваліфікація» і похідного від нього – «кваліфікаційна характеристика». В «Українському педагогічному словнику» подається таке визначення кваліфікації: «Кваліфікація (від лат. *quails* – який за якістю та *fasio* – роблю) – 1. Ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи. 2. Характеристика певного виду роботи, що встановлюється залежно від її складності, точності й відповідальності» [5, с. 158]. У 1997 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено й прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, які існують у системі вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість яких згодом сформулювали і принципи Болонської декларації. Лісабонська угода наголошує на важливості різноманітних освітніх підходів і має на меті створення умов, за яких більшість людей, скориставшись усіма перевагами і здобутками національних систем освіти і науки, зможуть бути мобільними на європейському ринку праці. Отже, узагальнювальний термін «кваліфікація» (*qualification*) використовується для визначення документа з певної освітньої програми, який дає право на продовження освіти або виконання певної діяльності (академічна і професійна кваліфікація). У Канаді, США й інших країнах, зокрема і в Україні, цей термін також використовується у звичному для нас розумінні на позначення конкретного змісту професійної освіти.

Окрім поняття «кваліфікація», внесемо також необхідні для нашого дослідження уточнення щодо специфіки трактування поняття «професія». За західною традицією термін «професія» (*profession*) використовується переважно щодо престижних занять у галузі медицини, права й культури. Щодо інших видів спеціалізованої діяльності людини, то для їх позначення широко вживають термін «*calling*» й «*vocation*» у сенсі майстерного володіння певним комплексом умінь [6, с. 742].

За допомогою довідкових джерел розглянемо етимологію, походження та значення дефініції «професія». В етимологічному словнику дається таке тлумачення професії: «Професія, професіонал, професіоналізація, професіоналізм, професіоналіст, професійний, професіоналізувати; р. м. *professia*, латинське *professio* «вияв; офіційне оголошення, заява; офіційно зазначене заняття, професія» пов'язане з дієсловом *profiteor* – «відкрито заявляю; оголошую; називаю своєю спеціальністю», утворене за допомогою префікса *pro* – «(у)перед» від дієслова *fateor* «визнаю; висловлюю», пов'язаного з *fari* «говорити», *fibula* «переказ; фабула, сюжет», спорідненими з грецькою «говорю» [7, с. 612].

Енциклопедія освіти поняття «професія» трактує так: професія (лат. *profession*) – стійкий та відносно широкий вид трудової діяльності (занять) людини, визначений розподілом праці та її функціональним змістом. Опанування професії здійснюється у відповідних навчальних закладах або безпосередньо на виробництві.

Професія відрізняється від ремесла, і тому не кожен вид спеціалізованої трудової діяльності набуває статусу професії, а лише той, що неодмінно «санкціонований» суспільством і потребує систематичної підготовки у відповідних навчальних закладах [6, с. 742].

Подібно до вищенаведеного слово «професія» подано у великому тлумачному словнику української мови: «професія» – рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для кого-небудь джерелом існування [2, с. 995].

Соціологічний словник визначає професію як «професіонали – представники особливої соціальної верстви, які характеризуються такими рисами: зайнятістю на основі застосування навичок, сформованих на базі теоретичних знань; наявністю спеціалізованої освіти; особливою компетентністю, гарантованою складеними іспитами; наявністю певного кодексу поведінки, яка забезпечує професійну ідентичність; виконання певних службових обов'язків на благо суспільства; членство у професійній асоціації» [11, с. 305].

Отже, значення слова «професія» описано в джерелах із різних галузей, але ми можемо констатувати, що основними складовими цього поняття є глибина знань.

Методом аналізу та систематизації було з'ясовано, що основними показниками «професії» є глибина знань, отриманих шляхом накопичення інформації, яка пояснює зміст основних понять, що утворюють професійність. У педагогіці й психології інформація – це зміст будь-якого повідомлення,

дані, які розглядаються в аспекті передавання їх у часі й просторі. Отже, одночасно зі словесними методами навчання якомога більше треба використовувати інтерактивні наочні методи навчання, які, спираючись на різноманітні способи спостереження процесів, явищ, предметів і дій, впливають на зорові рецептори. Адже наочне пізнання випереджає словесне. Ефективність показу забезпечується дотриманням таких методичних умов: чітке визначення мети і предмета показу; зосередження й постійне підтримування уваги щодо предмета показу або його окремого елемента; забезпечення оптимальних умов спостереження для всіх учасників показу; забезпечення загального показу всіх елементів предмета, а потім повторення його окремих елементів з акцентуванням уваги на ключових моментах; відповідність темпу пояснення швидкості демонстрації; відповідність елементів показу методиці та змісту заняття (не рекомендується вивішувати або виставляти наочні засоби навчання задалегідь); відповідність способів показу змісту інформації, що висвітлюється; вмотивованість, диференційованість і комплексність застосування методу показу [10, с. 468].

З вищерозглянутого можна виокремити наступні складові пояснення навчального матеріалу: а) інформаційну – навчальний матеріал повідомляється у вигляді готової інформації – розповіді, демонстрування, ілюстрування, пояснення, при цьому інформація не обмежується описом об'єктів, явищ, а супроводжується поясненням щодо функціонування об'єкта, який вивчається. Наприклад, розкриваються причинно-наслідкові, цільові зв'язки; б) інформаційно-операційну – поряд з інформаційним способом викладання навчального матеріалу розгорнуто пояснюється функціонування об'єкта й способи оперування ним. Наприклад, прийом аналізу об'єкта, система операцій, що необхідні для класифікації або групування об'єктів у поняття; в) проблемну – розкриття змісту навчального матеріалу поряд з інформаційним та розгорнутим поясненням функціонування об'єкта, що вивчається, і способів оперування ним детермінується визначенням проблеми, розгортається шлях її вирішення. Наприклад, планування аналізу умови, пошуки розв'язання, способи контролю своїх дій та ін.

Змістовий же компонент інформації відображає обсяг й глибину знань щодо виявлення основних чинників навчально-виховного процесу, що найбільше впливають на склад знань, які формуються у тих, хто навчається. Це постійне накопичення інформації про результативність роботи, яке допомагає розвивати мотивації. Ці висновки дали нам змогу виділити інформаційно-змістовий компонент готовності до професійної діяльності.

Різні рівні пояснення навчального матеріалу мають вмещувати завдання, де основним продуктом навчання є не лише виконавча частина, а й власне орієнтація та орієнтація на виконавчу частину.

Важливим елементом є вміння молодих фахівців широко та різноманітно застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності, тому між знаннями та вміннями має бути повна відповідність. Лише за умов спрямованості думок, почуттів та емоцій на досягнення поставлених цілей і завдань професійна діяльність молодого фахівця буде ефективною. На нашу думку, така спрямованість досягається шляхом свідомого регулювання, управління власними думками, почуттями, тобто супроводжується певними вольовими зусиллями, без яких неможливо успішно спрямовувати розвиток фахівців.

Проаналізувавши складові формування професійності, можемо визначити рівні оволодіння фахом: низький щабель, який є нереалізованим потенціалом; середній щабель, який утворюється із цілісної системи елементів, що містить складові оволодіння професією; достатній щабель складається з особливостей оволодіння фахом студентами, але до нього додається здатність логічного мислення, яке робить можливою реалізацію цього потенціалу; вищий щабель – реалізований потенціал особистості, де до відмінностей в оволодінні професією та логічного мислення додається і творчий підхід; як важливий елемент готовності до професійної діяльності, що ґрунтується на залученні студента до всіх сфери життєдіяльності навчального закладу.

Проаналізувавши результати захисту дипломних робіт випускників 2015 року освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної форми навчання соціальних педагогів, отримали такі показники:

Таблиця 1.

Успішність за результатами захисту дипломних робіт

Кількість студентів у групі	Вищий щабель	%	Достатній щабель	%	Середній щабель	%	Низький щабель	%
23	15	65,2	8	34,8	-	-	-	-

Отже, захистили дипломні роботи на відмінно 15 чол., що складає 65,2 % відсотки; на добре захистили 8 чол, що становить 34,8 відсотків; на середньому та низькому рівнях – 0 %, що підтверджує досить високий рівень сформованості професійності у студентів.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши науково-методичні засади формування професійності у вищому навчальному закладі, з'ясувавши психолого-педагогічні і організаційні умови, за яких відбувається становлення особистості фахівця в соціальному інституті освіти, можемо констатувати, що, більшість студентів має потенціал розвиненості професійних якостей. Чимало їх перебуває на достатньому рівні розвинутої професійності – переважно це ті, хто має певний рівень знань про професію і можуть ними користуватися під час навчання.

Це свідчить про високу роль навчального закладу в процесі формування професійності та доцільність уваги із соціально-технологічних позицій, що створює передумови для формування та реалізації конкретних соціальних програм та проектів, спрямованих на активізацію процесу професіоналізації в соціальному середовищі ВНЗ на різних рівнях [1, с. 159].

Перспективи подальших розвідок. У перспективі вбачаємо актуальними дослідження формування професійності через призму позааудиторних форм і методів роботи зі студентами вищих навчальних закладів та залучення студентів до волонтерської діяльності.

Література

1. Бочелюк В. Й. Управління освітніми організаціями: соціально-психологічний аспект : монографія / В. Й. Бочелюк, І. В. Шапошнікова. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – 308 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [ред.-упоряд. В. Г. Бусел]. – К. : Ірпінськ : ВТФ «Перун», 2004. – 1140 с.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунский. – М. : Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с. – (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций).
4. Голубева Л. С. Индуцируя мысль / Л. С. Голубева (трансцендентальная дидактика М. Мамадашвили) // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2000. – № 3. – С. 12–16.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 256.
6. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : АПН України. Юрінком Інтер, 2008. – С. 742–743.
7. Етимологічний словник української мови: у 7 т. [заг. ред. О. С. Мельничук]. Т. 4. – Н-П, 2008. – С. 612.
8. Лігоцький А. О. Теорія і практика розвитку освітніх систем / А. О. Лігоцький // Сучасна вища школа: (психолого-педагогічний аспект) : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : АПН, Інст. пед. і псих. проф. освіти, 2000. – С. 12–41.
9. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. [3-тє вид.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
10. Симонов В. П. Педагогический менеджмент. 50 НОУ-ХАУ в управлении педагогическими системами : учеб. пособ. / В. П. Симонов. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 427 с.
11. Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навч. словник-довідник для студ. вузів / [уклад. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хоа та ін.]; за заг. ред. В. М. Пічі. – К. : Каравела; Львів : Новий світ, 2000. – 480 с. (Вища освіта України).

Л. А. Лопатко

ОБЩЕМЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА У СТУДЕНТОВ ВУЗА: УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье описаны методические подходы к профессиональной подготовке в высшем учебном заведении. С помощью справочных источников рассмотрена этимология, происхождение и значение дефиниции «профессия». Отмечено, что вовлечение студента в собственную профессиональную подготовку как потенциального субъекта ориентировано на личность, требует создания системы психолого-педагогических и организационных условий, в которых происходит становление личности специалиста, его социокультурная и профессиональная идентификация. Образование в значительной мере ориентируется на индивидуальные способности индивидов, на развитие которых направлен весь процесс управления вузом.

Ключевые слова: индивидуальный подход, деятельная сущность профессионального обучения, высшее образование.

**GENERAL METHODOICAL APPROACHES TO FORMING PROFESSIONALISM OF THE
HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS STUDENTS:
THE MANAGERIAL ASPECT**

The article is dedicated to the methodological ways to the professional education in the higher educational establishment. With the help of the additional resources the etymology, the origin and the definition of «the profession» has been investigated. It has been stated that student's involving into the professional education as the subject is oriented on the personality and demands creating the system of psychological, pedagogical and organizing conditions that determine the personality development as professional specialist, his/her social, cultural and professional identification. The education is oriented mainly on personalities' self-qualities and on the development of which is directed to the whole process of higher educational establishment managing.

Key words: personal way, labour professional education, higher education.

УДК 371.113:371.14

В. О. Семанчина

**ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ШКОЛИ: СУЧАСНИЙ СТАН
ПРОБЛЕМИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ**

У статті розглянуто проблему управлінської культури майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Розкрито педагогічні умови формування управлінської культури майбутніх керівників та висвітлено стан дослідження проблеми в сучасній педагогічній теорії.

Ключові слова: управлінська культура, керівник, стиль керівництва, лідер, студентське самоврядування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У наш час в умовах цивілізаційних процесів виникає потреба в кадрах, які були б соціально активними, компетентними фахівцями, високопрофесійними лідерами з особистісними якостями, які актуальні на світовому ринку праці, такими як: ініціативність, толерантність, творчість, адаптивність, доброзичливість, працездатність, комунікабельність, що виступають сьогодні характерною властивістю сучасного фахівця та успішного керівника освітніх закладів всіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проаналізувавши наукову педагогічну літературу, можна зазначати, що питання управлінської культури керівника навчального закладу посідає значне місце в педагогічній теорії. Багато науковців, таких як Г. Єльнікова, Л. Пономарьов, В. Попов, В. Сластьонина, В. Чічков приділяли увагу саме розкриттю змісту даного поняття та його основним компонентам, інші у своїх наукових працях розкривали психологічні умови формування управлінської культури особистості, шляхом аналізу соціальної культури особистості (А. Прохоров, К. Розлогов, В. Рузін); дехто розглядав питання формування управлінської культури майбутніх учителів (Ю. Кращенко, Ю. Ступак, вивчали формування лідерських якостей особистості і формування "Я-концепції" як запоруки успішної професійної діяльності майбутніх учителів загальноосвітніх навчальних закладів). Останні розкривали зміст поняття «управлінської культури» через призму діяльності органів студентського самоврядування.

Формулювання цілей статті. Усе вищезазначене дає нам змогу вважати, що питання про формування управлінської культури особистості було предметом досліджень у теорії навчання на різних етапах розвитку та в різних умовах життєдіяльності людини. Це питання, на наш погляд, залишається нагальним й на сьогодні в умовах перебудови та переосмислення освітнього простору, євроінтеграції та модернізованого підходу до розуміння людини-професіонала, людини-управлінця з новим критичним сприйняттям дійсності.

Саме тому ставимо собі за мету розкрити поняття «управлінська культура керівника»; піддати глибинному аналізу питання умов формування управлінської культури керівника; теоретично та практично підтвердити суттєвий вплив органів студентського самоврядування та їх діяльності на формування особистості майбутнього управлінця – менеджера освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динамічний розвиток сучасної педагогічної науки характеризується пошуком фундаментальних підходів до навчально-виховного процесу, в